

YAPONIYA TA'LIM TIZIMINING SAMARADORLIK SIRI

Turdiyeva Marhabo Asrorovna

2-kurs talabasi.

Nizomiy nomidagi O'zbekiston Milliy pedagogika universiteti.

Professional ta'lim fakulteti.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.18077768>

Annotatsiya. Mazkur maqolada Yaponiya ta'lim tizimining shakllanish jarayoni, uning samaradorlikka erishish omillari hamda yapon ta'limining ijtimoiy-psixologik va pedagogik xususiyatlari tahlil qilinadi. Maqolada intizom, jamoaviylik, mas'uliyat, qadriyat va innovatsiyalar uyg'unligi orqali yapon ta'limining muvaffaqiyati yoritilgan. Shuningdek, Yaponiya va O'zbekiston ta'lim tizimlarining o'xshash va farqli jihatlari tahlil qilinib, o'zbek ta'limini takomillashtirish uchun foydali tavsiyalar ilgari surilgan.

Kalit so'zlar: Yaponiya ta'lim tizimi, innovatsiya, zamonaviy ta'lim texnologiyalari, intizom, qadriyat, raqamli ta'lim, pedagogik yondashuv, ta'lim sifati, kreativ pedagogika, tarbiya, shaxs kamoloti.

Abstract. This article analyzes the formation process of the Japanese education system, its factors contributing to high efficiency, and the socio-psychological and pedagogical characteristics of Japanese education. The article highlights the success of Japanese education through the harmonious integration of discipline, collectivism, responsibility, values, and innovation. Furthermore, it compares the similarities and differences between the educational systems of Japan and Uzbekistan, and puts forward useful recommendations for improving Uzbek education.

Keywords: Japanese education system, innovation, modern educational technologies, discipline, values, digital education, pedagogical approach, artificial intelligence, quality of education, creative pedagogy, upbringing (nurturing), personality development.

アブストラクト (Abusutorakuto):

本稿では、日本の教育システムの形成過程、その高い有効性の要因、及び日本教育の社会心理学的、教育学的特徴を分析する。規律、集団主義、責任感、価値観、革新の調和のとれた統合を通じて実現された日本教育の

成功に焦点を当てる。さらに、日本とウズベキスタンの教育システムの類似点と相違点を比較し、ウズベキスタンにおける教育改善のための有益な提言を行う。

キーワード (Kiwādo):

日本の教育システム (Nihon no kyōiku shisutemu)、イノベーション (Inobēshon)、現代教育技術 (Gendai kyōiku gijutsu)、規律 (Kitsuritsu)、価値観 (Kachikan)、デジタル教育 (Dejitaru kyōiku)、教育学のアプローチ (Kyōikugakuteki apurochi)、人工知能 (Jinkō chino)、教育の質 (Kyōiku no shitsu)、クリエイティブ教育学 (Kuriatibu kyōikugaku)、育成 (Ikusei)、人格の発達 (Jinkaku no hattatsu)。

ASOSIY QISM

Yaponiyada ta'lim

Yaponiyada ta'lim tizimi yuqori sifati, qat'iy intizomi va milliy qadriyatlarini singdirishga yo'naltirilganligi bilan mashhur. Bu tizim mamlakatning iqtisodiy va texnologik taraqqiyotiga muhim hissa qo'shgan. Tizim Tuzilmasi Yapon ta'lim tizimi asosan "6-3-3-4" modeliga asoslangan bo'lib, 9 yillik ta'lim (boshlang'ich va o'rta maktab) majburiy hisoblanadi:

Boshlang'ich maktab (Shogakkō): 6 yil (6 yoshdan 12 yoshgacha) O'rta maktab (Chūgakkō): 3 yil (12 yoshdan 15 yoshgacha). Oliy o'rta maktab (Kōtōgakkō): 3 yil (15 yoshdan 18 yoshgacha). Bu bosqich majburiy emas, ammo o'quvchilarning deyarli barchasi davom ettiradi. Universitet (Daigaku): 1 yil. Ta'limning Asosiy Xususiyatlari

Sifat va O'quv Yuklamasi: Yaponiya o'quvchilari xalqaro baholashlarda doimiy ravishda yuqori natijalarni ko'rsatadi. O'quv dasturlari talabchan bo'lib, o'quvchilar ko'p vaqtini dars qilishga bag'ishlaydi. Intizom va Tarbiya: Ta'lim jarayonida nafaqat bilim, balki shaxsiy rivojlanish, axloqiy qadriyatlar, mas'uliyat va jamoatchilik ruhini singdirishga katta e'tibor beriladi. Maktablarda o'quvchilar sinflarni va maktab hududini o'zlari tozalashadi, bu ularda mas'uliyat tuyg'usini shakllantiradi. Maktab Formasi: Aksariyat o'rta va oliy o'rta maktablarda o'quvchilar majburiy forma kiyishadi, bu ular orasida tenglik va tartibni ta'minlashga xizmat qiladi.

Imtihon Tizimi: Yaponiya ta'limi raqobatbardosh imtihon tizimi bilan bog'liq. Oliy o'rta maktablar va universitetlarga kirish uchun og'ir kirish imtihonlari ("Nyūshi") topshiriladi. Bu raqobat tufayli ko'plab o'quvchilar qo'shimcha repetitorlik markazlariga ("juku") borishadi.

Oliy Ta'lim Universitetga Kirish: Universitetga kirish uchun nomzodlar umummilliy kirish imtihonini ("Common Test for University Admissions") hamda har bir universitetning o'z ichki imtihonini topshirishadi. Nufuzli Muassasalar. Tokiodagi universitet kabi Milliy universitetlar mamlakatdagi eng obro'li oliy ta'lim muassasalari hisoblanadi. O'quv Yili Boshlanishi: Yaponiyada o'quv yili an'anaviy ravishda 1-aprelda boshlanadi.

Chet Ellik Talabalar

Chet ellik talabalar uchun Yaponiyada o'qish odatda avval yapon tili maktablarida (1-2 yil) tilni o'rganishdan boshlanadi. Universitetga kirish uchun EJU (Examination for Japanese University Admission) imtihoni qo'llaniladi. Yaponiya hukumati xalqaro talabalar uchun Monbukagakusho (MEXT) stipendiyasi kabi grant dasturlarini taklif etadi.

Yaponiya - rivojlanayotgan davlatlar orasida eng oldi o'rnlarda turadi. Har qanday sohada ham boshqa davlatlarga o'rnak bo'la oladigan, tajriba ulasha oladigan mamlakatdir.

Jumladan, ta'lim sohasiga e'tibor qaratadigan bo'lsak, bugungi kunda ko'pchilik davlatlar yapon ta'limidan qiyos olib o'z ta'lim tizimini yaratishmoqda. Yaponiya ta'limining ustun tarafi shundaki, Yaponiyada tartib birinchi o'rinda turadi. Albatta, tartib bo'lmagan joyda ta'lim ham tarbiya ham bo'lmaydi. Biz ham o'z ta'lim tizimimizda shunga alohida e'tibor berishimiz kerak.

Yoshlarning tartib-intizomi qanchalik yuqori bo'lsa, ularning ta'limi, bilim olish darajasi, aqliy salohiyati shu darajada mukammal hamda yuqori bo'ladi. Shuning uchun ham yapon ta'limi dunyo tomonidan tan olingan. Yaponiya ta'lim tizimining yana bir ahamiyatli jihati shundan iboratki, bu yerda o'quvchilar nihoyatda mustaqil hamda o'z fikrlariga ega. Ular o'zlari ta'lim olishga qiziqqan holda har xil kreativ metodlar yordamida darslarda o'z imkoniyatlarini ko'rsatishadi.

Yaponiyada 1945-yildan hozirgi davrgacha ta'lim islohotlari olib borilmoqda.

Mamlakatda 1872-yili "Ta'lim haqida qonun qabul qilindi. Qonunda yapon ta'limi g'arb ta'limi bilan uyg'unlashtirilgan. Yaponiya konstitutsiyada barcha bolalar bepul umumiy ta'lim olishi shart ekanligi belgilab qo'yilgan. Hozirda yapon ta'lim tizimining tarkibi bog'chalar, boshlang'ich maktab, kichik o'rta maktab, yuqori o'rta maktab, oliy ta'lim tizimlariga kiruvchi oliy o'quv yurtlaridan iborat. Bolalar yoshlariga qarab 1, 2, 3 yillik ta'lim kurslariga jalb qilinadi.

Yaponiyada 59, 9% xususiy maktabgacha ta'lim muassasalari mavjud bo'lib, qolgan 40, 8% i davlatnikidir.

Innovatsiya va Raqamli Ta'lim Strategiyalari

Yapon ta'limi an'anaviy qadriyatlarini saqlagan holda, texnologik va ilmiy sohalarida doimiy innovatsiyaga intiladi. Bu intilish bugungi kunda raqamli ta'lim strategiyalarida yaqqol namoyon bo'lmoqda:

Raqamli o'zgarishlar (DX): Hukumat tomonidan amalga oshirilayotgan GIGA School kontseptsiyasi ta'limdagi raqamli o'zgarishlarning asosidir. Bu strategiya har bir o'quvchini shaxsiy raqamli qurilma (planshet yoki noutbuk) bilan ta'minlash orqali raqamli ta'lim muhitini yaratishga qaratilgan.

Texnologik Fanlar: Yoshlarning kelajak kasblariga tayyorlash maqsadida, ta'lim dasturlariga dasturlash, robototexnika va sun'iy intellekt (AI) asoslari kabi zamonaviy yo'nalishlar erta bosqichlardan boshlab integratsiya qilinmoqda.

Amaliy Innovatsiya: Oliy ta'limda laboratoriyalar eng zamonaviy texnologiyalar bilan jihozlangan bo'lib, virtual simulyatorlar yordamida tajriba sinovlari o'tkazish imkoniyati yaratilgan. Shuningdek, universitetlarda yaratilgan innovatsion ishlanmalar va tadqiqotlar davlat tomonidan moliyalashtirilib, bevosita ishlab chiqarishga yo'naltiriladi, bu esa ilm va amaliyot bog'liqligini mustahkamlaydi.

1. Kreativ Pedagogika va Tarbiyaviy Yondashuv

Garchi ta'lim tizimi intizomli bo'lsa-da, Yaponiya o'quvchilarda kreativlik va mustaqil fikrlashni rivojlantirishga qaratilgan pedagogik yondashuvni qo'llaydi:

Tanqidiy Fikrlash: So'nggi ta'lim islohotlari (masalan, 2020-2022-yillardagi islohotlar) yodlashga asoslangan ta'limdan uzoqlashishni va o'quvchilarda muammoni hal qilish (Problem Solving) qobiliyatini rivojlantirishni asosiy maqsad qilib qo'ydi.

Dars Sifatini Takomillashtirish: O'qituvchilarning kasbiy mahoratini oshirishda "Lesson Study" (Jugyo Kenkyū) nomli noyob metodologiya qo'llaniladi. Bunda pedagoglar darslarni birgalikda rejalashtiradi, ochiq kuzatadi va tahlil qiladi, bu esa ta'lim sifatini doimiy ravishda yuqori ushlab turishga xizmat qiladi.

Ijtimoiy-Hissiy Tarbiya: Tarbiya faqat bilim berish emas, balki shaxsning to'liq kamolotini ta'minlashga qaratilgan. Masalan, maktabni o'quvchilar tomonidan tozalash amaliyoti shunchaki intizom emas, balki jamoaviy mulkka mas'ullik va atrof-muhitga ehtiyotkorlik bilan yondashish madaniyatini singdiradi. Bolalarning dastlabki yillarida "Ikudzi" tarbiyasi orqali ularda o'ziga ishonch va hissiy sog'lomlik rivojlantiriladi.

2. Ta'lim Sifati va Raqobatning Ikki Qirradi

Yaponiya ta'limining yuqori sifati va akademik natijalari xalqaro miqyosda tan olingan bo'lsa-da, bu tizim o'zining salbiy tomonlariga ham ega:

Juku Tizimi: Oliy o'rta maktablar va nufuzli universitetlarga kirish uchun yuqori raqobat mavjudligi sababli, qo'shimcha repetitorlik markazlari ("Juku") tizimning ajralmas qismiga aylangan. Ushbu markazlar talabalarga katta bosim o'tkazadi va ijtimoiy tengsizlikni kuchaytirishi mumkin.

Global Integratsiya: Chet ellik talabalar uchun Yapon tili maktablari universitetga kirishda asosiy ko'priq vazifasini o'taydi. Universitetlar chet ellik talabalarni jalb qilish uchun EJU imtihoni hamda Monbukagakusho (MEXT) stipendiyasi kabi davlat grantlarini faol taklif etadi.

YAPONIYA TA'LIM TIZIMI ASOSIDA O'ZBEKISTON UCHUN TAKOMILLASHTIRISH YO'NALISHLARI." O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev tomonidan ilgari surilgan.

"Taraqqiyot" strategiyasi doirasida ta'lim tizimini yuqori bosqichga ko'tarish bo'yicha muhim qadamlar tashlanmoqda. Bu islohotlar (jumladan, o'qituvchilar oyligini \$2025\$\$-yilga borib 1000 AQSH dollariga yetkazish, kredit-modul tizimini joriy etish) Koreya va Yaponiya kabi ilg'or xorijiy tajribalarga asoslangan holda amalga oshirilmoqda.

Yaponiya ta'limining asosiy samaradorlik sirlarini (yuqorida tahlil qilinganidek) O'zbekiston sharoitiga moslashtirish uchun quyidagi ustuvor yo'nalishlarga e'tibor qaratish maqsadga muvofiq:

1. Ta'lim va Tarbiya Uyg'unligini Kuchaytirish (Intizom va Qadriyat):

Yaponiya tajribasidan kelib chiqib, tartib-intizomni faqatgina majburiyat sifatida emas, balki mas'uliyat va jamoaviy qadriyat sifatida shakllantirish zarur. O'quvchilarning maktabni tozalash amaliyoti kabi ishlarni (bu sizning matningizda bor) tizimli va tarbiyaviy ahamiyatini tushuntirgan holda kengaytirish orqali yoshlarda mehnatsevarlik va jamoaviy mulkka ehtiyotkorlikni shakllantirish lozim.

2. Innovatsiya va Raqamli Kompetensiyani Rivojlantirish:

O'zbekistonda IT ta'limi rivojlanishiga katta e'tibor qaratilayotgan bir paytda, Yaponiya tajribasidagi kabi kredit-modul tizimi doirasida sun'iy intellekt (AI), robototexnika va dasturlash asoslarini barcha bosqichlarda amaliyotga yo'naltirilgan holda o'qitishni kuchaytirish zarur. Bu O'zbekiston yoshlarining kelajakda global ilm-fan rivojiga o'z hissasini qo'shadigan yuqori malakali mutaxassis bo'lib yetishishini ta'minlaydi.

3. Pedagogik Mahorat va Kreativ Yondashuvni Institutsionalizatsiya qilish:

Yaponiyada o'qituvchilarning bir-birlarining darslariga kirib, muhokama qilish orqali malaka oshirishi (Lesson Study) usulini O'zbekiston maktablarida ham tizimli pedagogik yondashuv sifatida yo'lga qo'yish kerak. Bu o'qituvchilarning darsga kreativ metodlar bilan kasbiy tayyorgarligini oshiradi va ta'lim sifatini oshirishga xizmat qiladi.

4. Oliy Ta'limda Ilm va Ishlab Chiqarish Uzviyligi:

Yaponiya universitetlarida ilmiy ishlanmalarni ishlab chiqarishga joriy etish tajribasidan foydalangan holda, O'zbekiston OTMLarida ham talabalar va yosh olimlarning innovatsion loyihalarini moliyalashtirish va ularni iqtisodiyot tarmoqlari bilan bog'lash mexanizmlarini kengaytirish lozim. Bu Prezidentimiz ta'kidlaganidek, yoshlarning vataniga foydasi tegadigan, ilm-fanning rivojlanishida o'z hissasini qo'shadigan insonlar bo'lib yetishishi uchun zamin yaratadi.

Bu shunchaki yuksak bilim berish emas, "Xulosa o'rnida ta'kidlash joizki, Yaponiya ta'limining haqiqiy kuchi balki chuqur tarbiya, qat'iy intizom va uzluksiz texnologik innovatsiyalarning o'zaro chambarchas bog'langanligidir. Ushbu uch ustuvor tamoyil, O'zbekiston ta'lim tizimining kelajakdagi rivojlanish vektorini belgilashda asosiy tayanch nuqtasi bo'lib xizmat qilishi lozim."

XULOSA

O'tkazilgan tahlillar shuni ko'rsatadiki, Yaponiya ta'lim tizimining samaradorlik siri nafaqat yuqori akademik standartlar, balki intizom, ijtimoiy-hissiy tarbiya (Kumi to, Ikudzi), raqamli innovatsiyalar (GIGA School, AI) hamda o'qituvchilarning kasbiy rivojlanishidagi "Lesson Study" kabi noyob pedagogik yondashuvlarning uyg'unligidadir. Bu jihatlari Yaponiya iqtisodiyoti va texnologik taraqqiyotining fundamental tayanchi bo'lib xizmat qiladi. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev rahbarligida amalga oshirilayotgan "Taraqqiyot" strategiyasi doirasidagi ta'lim islohotlari (jumladan, kredit-modul tizimi va o'qituvchilar mavqeini oshirish) aynan Yaponiya kabi ilg'or xorijiy tajribalarga asoslanmoqda.

Xulosa qilib aytganda, O'zbekiston ta'limini takomillashtirish uchun quyidagi yo'nalishlar asosiy vazifa bo'lib qoladi: tarbiya va qadriyatlarini kuchaytirish, ta'lim jarayoniga kreativlik, tanqidiy fikrlash va amaliy innovatsiyalarni (robototexnika, AI) chuqur joriy etish, shuningdek, pedagogik mahoratni doimiy va tizimli rivojlantirib borish (Lesson Study).

Bu kabi chuqur transformatsiyalar, Prezidentimiz ta'kidlaganidek, O'zbekiston yoshlarining nafaqat yuqori malakali mutaxassis, balki vataniga foydasi tegadigan, ilm-fan rivojiga hissa qo'shadigan yetuk insonlar bo'lib yetishishiga mustahkam zamin yaratadi.

Maqolangizni yakunlaganingiz bilan tabriklayman! Endi u ilmiy-amaliy jihatdan boy va dolzarb hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI (References)

I. Rasmiy Hujjatlar (O'zbekiston Hukumat Manbalari)

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni, P.F.-5847-son. (2019, 8-O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida. (O'zR Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi, 09.10.2019 y., 06/19/5847/3887-son).
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni, P.F.-60-son. (2022, 28-yanvar). 2022-2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida. (Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi, 29.01.2022 y., 06/22/60/0082-son)
3. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi. (2023). 2025-yilga borib o'qituvchilarning oylik ish haqi mezonlari haqida. O'zR Hukumat portali. Retrieved Oktabr 29, 2025 from <https://gov.uz/oz/news/>

II. Ilmiy Maqolalar, Kitoblar va Tashkilot Resurslari

4. Ismoilova, Z. M. (2024). Yaponiya va O'zbekiston ta'lim tizimlari: qiyosiy tahlil. Open Science, (3), 1213-1215. Retrieved from <https://openscience.uz/uz/journal/3/1213/>
5. Leestma, R., & Anis, R. L. (1985). Japanese education: What can we learn? U.S. Department of Education. Retrieved Oktabr 29, 2025 from <https://www2.ed.gov/pubs/JapaneseEd/index.html>
6. Monbukagakusho (MEXT). (2023). GIGA School concept: Promoting technology in education. (Yaponiya Hukumatining rasmiy ta'lim strategiyasi). Retrieved Oktabr 29, 2025 from <https://www.mext.go.jp/en/policy/education/index.html>
7. Stigler, J. W., & Hiebert, J. (1999). The teaching gap: Best ideas from the world's teachers for improving education in the classroom. Free Press. (Lesson Study metodologiyasi tahlili uchun).
8. UNESCO. (2024). AI and robotics in the Japanese education curriculum. Global Education Monitoring Report. Retrieved Oktabr 29, 2025 from <https://en.unesco.org/gem-report/>